

КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ РОЗУМІННЯ КОМІЧНОГО НІМЕЦЬКОМОВНОГО ДИСКУРСУ

Ключові слова: *німецькомовний комічний дискурс; комічний ефект; фреймова структура.*

Гумор є не тільки предметом дослідження різних наукових напрямків, але і категорією, яку в лінгвістиці можна розглядати з різних позицій. Він може бути об'єктом семантики і прагматики; комічні вирази мають свої особливості на рівні фонетики і граматики, а в розумінні його першорядну роль відіграє когнітивний аспект.

На думку О. В. Вострикової, риси комічного простежуються навіть при використанні емоційно нейтральних евфемізмів, хоча такий ефект нерегулярний, контекстуально обумовлений і містить суперечність між призначенням евфемізму і (факультативної) функції комічного, яку йому приписують. Це пояснюється наміром мовця іронізувати, який переважає над наміром евфемізувати, при цьому евфемістичність номінації послаблюється [3; с. 17-23].

Феномен «комічне» вивчається в системі, щонайменше, двох опозицій: комічне - мовець; комічне - слухач. Звертаючись до першої пари, ми беремо до уваги прагматичний аспект висловлювання комічного. Мовець, використовуючи у своїй промові комічне, може мати на увазі різні інтенції, роблячи це свідомо (навмисно), або комічний ефект може бути досягнутий випадково.

У другій опозиції на перший план висувається когнітивний аспект вираження, пов'язаний з проблемою кодування і декодування інформації, яка передається за допомогою мови мовця. Це, на думку А. В. Богданова, визначається постійною потребою частини суспільства залишатися в якихось закритих рамках, зберігаючи свою самобутність і унікальність, а також появи

нових течій у культурі, музиці, науці, філософії, вимагають «розшифрування інформації, ідей, смислів, які вони приносять у наш світ» [1; с. 50]. Механізм розуміння жарту має свої особливості, і процес досягнення комічного ефекту може видозмінюватися. В основі інтерпретації комічного лежить загальна теорія розуміння. У свідомості людини існують внутрішні (ментальні) репрезентації типу фреймів, планів, сценаріїв, моделей та інших структур знань, які є основою мислення. [2; с. 42].

Розуміння відбувається таким чином, що людина, пізнаючи щось нове, зіставляє структуру (фрейм), яка вже існує в нашій свідомості, з чимось новим, і, змінюючи в ній якісь елементи, робить її придатною для розуміння [6; с. 7].

Фрейми крім усього іншого організовуються у різноманітні послідовності, що позначаються як «сценарій», «план», «скрипт», які дозволяють передбачати події, допомагаючи осмислювати нові. [2; с. 48-49] Для цього комуніканти використовують внутрішні уявлення (репрезентації) і здійснюють «обчислювальні» операції над цими уявленнями [4; с. 18], найбільш тісно пов'язаними формами яких є семантичні мережі і схеми. Процес розуміння будується таким чином, що слухач (читач) будує якесь понад схемне утворення аналогічного понад схемного утворення автора тексту. Розуміння тим повніше, чим ближче один одному ці схеми [4; с. 46]. При сприйнятті звичайних текстів когнітивні процеси, що відбуваються в свідомості індивіда, проходять автоматично і залишаються непоміченими, оскільки йдуть на рівні несвідомого [4; с. 22].

Основою жартів є неоднозначність, яка дозволяється неправильною або несподіваною інтерпретацією [2; с. 16]. І якщо, наприклад, у наукових текстах неоднозначність перешкоджає розумінню, то в жартах навпаки викликає додатковий інтерес можливістю двох інтерпретацій, які стикаються на рівні свідомості своїми протилежними значеннями. Фрейм являє собою схему логічних відносин між значеннями слотів, в яких відображаються уявлення людини про світ, його знання і досвід.

На першому етапі розуміння комічного текст сприймається як звичайна, не комічна інформація, поєднуючи наші уявлення (кадр нашої свідомості) зі схемою нового для нас вмісту. Цей процес відбувається несвідомо. Тому чим більшими фоновими знаннями володіє адресат, тим швидше відбуваються процеси розуміння повідомлення.

Однак у випадку комічного тексту вже в процесі першого етапу відбувається усвідомлення того, що цей текст містить певну інформацію, яка не збігається з обраним адресатом фреймом даної ситуації. Іншими словами, озвучений текст містить приховану інформацію, яка «обчислюється слухачем не з умов контексту, а з того, що сказано» [7; с. 145] і розшифрування якої дозволяє зрозуміти цей текст як комічний. При цьому у свідомості адресата відбувається не заміна деталей інформації, а пошук іншого кадру, здатного поєднуватися з отримуваною інформацією. Слід зазначити, що вибір нового фрейму не випадковий, так як висловлення одного змісту тягне за собою висловлення іншого [7; с. 153], і об'єднання фреймів є умовою для реалізації комічного ефекту.

Так, наприклад, у своїй роботі про вираження комічного смислу Д. Б Келарева наводить схему розуміння анекдоту, побудовану на правилі трикутника і додавання векторів. На думку автора, у процесі розуміння відбувається зміна однієї фреймової структури на іншу або її трансформація в ході зіткнення двох слотів всередині одного фрейму [5; с. 10-11]. Свої висновки автор підтверджує на прикладах з російської, англійської та іспанської мов.

На закінчення відзначимо, що у створенні комічного вибір мови не настільки важливий, оскільки мовні принципи, які беруть участь у даному процесі, у всіх мовах однакові. Саме тому зрозумілий і актуальний гумор не тільки рідною, але й будь-якою іншою іноземною мовою. А витoki національного гумору визначаються лінгвокультурною специфікою мовної і немовної картини світу комунікантів, проявляються у виборі тематики, яка

детермінуює інтерпретацію сказаного як комічного відповідно до національного менталітету, традиції і звичаїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданов А.В. Три аспекта изучения кодирования и декодирования речевой информации // Вестник Московского городского педагогического университета. Серия «Филология. Теория языка. Языковое образование». 2009. № 1(3). С. 50-53.
2. Бревдо И.Ф. Механизмы разрешения неоднозначности в шутке. Дис. канд. филол. наук. - Тверь, 1999.
3. Вострикова О.В. О комической функции эвфемизмов // Вестник Московского городского педагогического университета. Серия «Филология. Теория языка. Языковое образование». 2012. № 1(9). С. 17-23.
4. Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода. Вопросы языкознания. - М. Наука, 1994. - № 4 - С. 17-33.
5. Келарева Д.Б. Лингвистические принципы выражения комического смысла в анекдотах: Автореф. дис. канд. филол. наук. - М., 2013.
6. Минский М. Фреймы для представления знаний: пер. с англ. - М.: Энергия, 1979.- 152 с.
7. Сусов І.П. Лінгвістична прагматика. - Вінниця: Нова книга, 2009. - 272 с.